

גבולות היחידה: ספר שמות פרק ל', פסוק י"ב

נושא היחידה: כבד את אביך ואת אמך

מספר שיעורים: 1

כתב: יאיר לבני

כללי:

ביחידה זו נלמד על הדיבר החמישי: "כבד את אביך ואת אמך", ונעסוק במצוות כיבוד הורים, הן בצד ההלכתי והן בצד הרעיוני. נלמד לשים לב לרוב הטובה שההורים משפיעים עלינו וכמה אנו מחויבים להכיר להם טובה.

פתיחה:

בפתיחת הלימוד של עשרת הדיברות, ציינו שיש חלוקה של הדברות למצוות שבין אדם למקום ולמצוות שבין אדם לחברו.

נשאל את התלמידים: האם מצוות כיבוד הורים היא מצווה שבין אדם למקום או בין אדם לחברו - כיצד הם היו מגדירים את המצווה הזו?

נציין בפניהם, שעל פי החלוקה של הדברות, נראה שכיבוד הורים הוא מצווה שבין אדם למקום. הכיצד? על שאלה זו נענה בהמשך השיעור.

עיון בפסוקים:

ביחידה זו יש פסוק אחד. נקרא אותו כל הכיתה ביחד (אפשר לקרוא מספר פעמים).

1. נציין בפני התלמידים שיש שתי מצוות: כיבוד ומורא.

נכתוב על הלוח את הפסוק שלנו: "כבד את אביך ואת אמך", ובו נתמקד בשיעור.

נשאל את התלמידים מה פירוש המילה "כבד"? איך מכבדים?

כיבוד – זה בעיקר מה **כ** עושים. מתוך כבוד, אנו מגישים מאכל ומשקה להורים, ומסייעים להם במה שהם מבקשים. בגיל זקנה, לפעמים יש צורך ממש להלביש ולהאכיל את ההורים שלנו (וכן בסיפור על רבי טרפון המובא בפרק ההרחבות).

לפני שנמשיך, נעלה שאלה: האם כל דבר שאבא ואימא אומרים צריך לקיים? על שאלה זו נענה בפרק המסרים.

2. נציין בפני התלמידים שיש בפסוק זה מילה מיותרת - "את". היה אפשר לכתוב: "כבד את אביך ואמך", ולמדו מכאן חז"ל, שיש חובה גם לכבד את הסבא והסבתא, וגם את האחים הגדולים.

3. נשאל את התלמידים, האם יש משהו לא רגיל בפסוק זה? (אם הם לא ישימו לב מה לא רגיל. אפשר לבקש מהתלמידים לחלק את הפסוק לשניים ולנמק את החלוקה: מצוה ושכר)

נשאל את התלמידים האם הם מכירים מקומות נוספים בתורה בהם כתוב השכר של אריכות ימים? (בשתי פעמים - בפרשת והיה אם שמוע, ובשילוח הקן)

עצם הזכרת השכר, דבר שלא מופיע בשאר הדיברות, ובמיוחד השכר של אריכות ימים שהוא נדיר בתורה, מראים על חשיבות המצווה.

הצעות להמחשה:

1. לשם המחשה כמה טובות אנו חייבים להורינו, נערוך רשימה של דברים פשוטים אותם אנו יכולים לעשות בשבילם כהכרת תודה.

ניתן לתלמידים שלושה סיפורים: מחנך שתלמידיו רוצים להודות לו, אחות מסורה שהחולים רוצים להודות לה, ותורם נדיב שהמשפחה שתרם לה רוצה להודות לו. נשאל את התלמידים בכל סיפור, על מה אומרים תודה. נרשום את התשובות על הלוח. לאחר מכן, נציין בפני התלמידים שיש שני אנשים שעושים את כל הדברים האלה יחד, ולא זמן קצר אלא כל החיים. מי אלו? ההורים שלנו. ואם כן, חובה עלינו להודות להם. אפשר להמשיך ולשאול מה עוד ההורים עושים בשבילנו.

2. כיצד אנו יכולים להחזיר טובה להורים שלנו?

1. נערוך תחרות בין התלמידים - כל תלמיד יכתוב על פתק רשימה של כמה שיותר דברים שהוא יכול לעשות בשביל ההורים שלו, כאשר הכוונה היא דברים קטנים ופשוטים שיכולים לשמח ולסייע.

2. נבקש מהתלמידים לערוך ריאיון עם ההורים - אילו דברים הם אוהבים, אילו דברים משמחים אותם, מה הם היו רוצים שיביאו להם או יעשו בשבילם. כל תלמיד יחזור עם רשימת רעיונות ששמע מהוריו, ויוכל להתחיל להכיר טובה להוריו בדברים שהם אוהבים ושמחים. מקסים!

מסרים והפנמה:

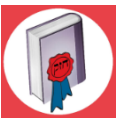
1. כיצד מכבדים. הגמרא מביאה סיפור, ממנו נלמד שיש חשיבות גם לדרך בה מכבדים את ההורים.

"יש שהוא מאכיל את אביו פטומות, ויורש גיהנם; ויש שהוא מטחינו ברחיים, ויורש גן עדן. כיצד מאכיל את אביו פטומות, ויורש גיהנם? מעשה באחד שהיה מאכיל לאביו תרנגולים פטומים. פעם אחת אמר לו אביו: בני, הללו מנין לך? אמר לו: זקן, זקן, אכול ושתוק, שהכלבים אוכלים ושותקים. נמצא מאכיל את אביו פטומות, ויורש גיהנם
כיצד מטחינו ברחיים, ויורש גן עדן? מעשה באחד שהיה טוחן ברחיים. שלח המלך להביא טוחנים [לעבודתו]. אמר לו [לאביו]: אבא, היכנס וטחן תחתיי [ואני אלך לעבודת המלך]. אם יגיע לידי בזיון, אתבזה אני ולא אתה. נמצא מטחינו ברחיים, ויורש גן עדן."

2. עד היכן מצוות כיבוד הורים?

נקרא בפני התלמידים את הסיפור על רב יוסף, ממנו נלמד עד כמה גדול כיבוד ההורים - עד כדי כך שרב יוסף החשיב את העמידה בפני אמו כעמידה בפני השכינה!
"רב יוסף כשהיה שומע את קול רגליה של אמו היה אומר - "אקום מפני השכינה שבאה"¹
נספר בפני התלמידים את הסיפור על רבי טרפון ואמו (מובא בפרק ההרחבות), ממנו נלמד עד כמה גדול כיבוד הורים.
אולם מצד שני, נעלה כאן את השאלה שהעלינו בלימוד הפסוקים - באמת עד היכן? אם אבא אומר לי להדליק לו את האור בשבת, האם אני חייב לשמוע לו?
אומרים חז"ל, שמכיוון שגם אני וגם אבי חייבים לשמוע בקול ה', אין כאן חובת כיבוד הורים.

סיכום:

מובא בגמרא - "שלשה שותפין הן באדם: הקב"ה, ואביו ואמו. בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אומר הקב"ה: מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכיבדוני."
מהמקור הנ"ל ומהסיפור על רב יוסף ואמו, אנו רואים שכיבוד הורים אמנם מתחיל מיחס בסיסי של דרך ארץ והכרת הטוב, אולם הוא מגיע עד לרמה גבוהה מאוד, בה בעצם מי שמכבד את הוריו, מכבד את ריבונו של עולם, ומי שמזלזל בהם, מזלזל בריבונו של עולם ח"ו.

הרחבות:

¹ גמרא מסכת קידושין דף לא.

סיפורים על אודות כיבוד הורים:

1. רבי טרפון מכבד את אמו. מסופר על רבי טרפון, שבכל פעם שאמו הייתה רוצה לעלות או לרדת מהמיטה, היה כורע לפניו, והיא הייתה דורכת על גבו ויורדת.

וכן מסופר שפעם אחת הלכה אמו בשבת בחוץ ונקרע לה הסנדל. רבי טרפון הניח ידיו מתחת לרגליה של אמו, וכך היא הלכה עד שהגיעה לביתה.

2. סיפור כיבוד הורים של דמא בן נתינה. הסיפור עוסק בחכמים שיצאו לחפש אבן ישפה לחושן של הכהן הגדול במקום זו שאבדה. הם הגיעו לדמא ורצו לקנות ממנו את האבן, אך זה סירב, מכיוון שהוצאת האבן מהתיבה שבה היא הייתה, הייתה עלולה להעיר את אביו (ישנה מחלוקת בתלמוד האם מפתחות התיבה היו בידי אביו או מתחת לכריתו, או שמא רגלי אביו היו מונחות על התיבה).

החכמים ניסו שוב ושוב להעלות את המחיר שהם היו מוכנים לשלם עבורה. לאחר מכן, כשהחכמים פנו לדרכם ללא האבן, בא אליהם דמא בן נתינה עם האבן.

החכמים רצו לשלם את מלוא הסכום כפי שעמד לאחר שהעלו אותו, אך דמא בן נתינה סירב באומרו לחכמים, "מה מוכר אני לכם את כיבוד אבותי במעות כסף?"

3. סיפור נוסף על דמא בן נתינה מספר על מקרה שקרה כשישב עם נכבדי רומא והיה לבוש בבגד מיוחד (סירקון של זהב). אמו, שלקתה בנפשה, נכנסה, קרעה את בגדו וירקה בפניו לעיני כל חכמי רומא. למרות הבושות הגדולות, שתק דמא ולא ביישה, ואפילו לא גער בה. בתלמוד מובא סיפור זה כמופת לכיבוד הורים, למרות התבזות עצמית.